

Streszczenie pracy doktorskiej

Od prawa naturalnego do socjologii praw człowieka.

Wkład Profesor Hanny Waśkiewicz do polskiej refleksji nad prawem

Hanna Waśkiewicz była filozofem i teoretykiem prawa, który w swojej pracy naukowej podejmował treści nie tylko filozoficzno-prawne, ale często także z zakresu socjologicznej refleksji. Swoją naukową drogę rozpoczęła w Uniwersytecie Warszawskim, jednak zdecydowaną większość życia związana była z Katolickim Uniwersytetem Lubelskim.

Celem prezentowanej rozprawy jest przedstawienie naukowych poglądów Profesor H. Waśkiewicz. Zasadnicza teza badawcza to założenie o inspirujących elementach jej filozoficznej i socjologicznej refleksji. W dążeniu do ukazania słuszności takiego przekonania dokonano analizy oraz syntezy jej publikowanego i niepublikowanego dorobku naukowego. Praca jest pierwszym całościowym opracowaniem w tym zakresie.

H. Waśkiewicz omawiając poszczególne zagadnienia sięgała zarówno do treści filozoficznych, socjologicznych, jak i z zakresu społecznego nauczania Kościoła. Z tego względu dysertacja posiada charakter interdyscyplinarny.

H. Waśkiewicz nie pozostawiła ilościowo dużego dorobku naukowego, jednak należy podkreślić jego znaczenie, niebanalność oraz inspirujący wpływ. Ze względu na fakt, że autorka była na pierwszym miejscu filozofem prawa, który jednakże nawiązywał do społecznej myśli, to poszczególne części rozprawy są próbą wydobycia i zaakcentowania w jej twórczości właśnie socjologicznych nawiązań.

Pracę rozpoczynają rozważania poświęcone życiu i naukowej biografii H. Waśkiewicz (rozdział I). W szybkim przeglądzie podejmowanych przez nią tematów badawczych uwidacznia się swoistego rodzaju zmiana. Nie jest ona jednak związana ze zmieniającymi się poglądami autorki, ale z poszerzającym się horyzontem badań o kolejne, nowe problemy reflektowane na bazie dotychczas podejmowanych zagadnień.

Punktem wyjścia w jej pracy badawczej stała się problematyka koncepcji prawa naturalnego (rozdział II). Dominującą ideologią w Polsce był wtedy marksizm. Zajmowanie się zatem prawem naturalnym było wówczas nie tylko czymś naukowo niemodnym, ale jednocześnie często wykluczało z naukowego środowiska. Prawo naturalne ma dla H. Waśkiewicz charakter prawny, nie jest jedynie jakimś ideałem, czy zespołem norm moralnych. Prawo naturalne, stwierdza autorka, to normy społecznego współżycia, które swoim zakresem są wspólne wszystkim ludziom, a jednocześnie niezależne od woli jakiegokolwiek ludzkiej władzy ustawodawczej.

Afirmacja prawa naturalnego i uznanie w nim prawa całej ludzkości prowadzi autorkę w stronę refleksji nad społecznością ogólnoludzką (rozdział III). Jedność rozumiana w takiej postaci nie jest łatwym do osiągnięcia celem. Próbami zaistnienia takiej społeczności w dziejach ludzkości było m.in. Imperium Rzymskie czy Imperium Christianum. Obecnie sposobem realizacji tej koncepcji są organizacje międzynarodowe.

Refleksja nad ideą społeczności ogólnoludzkiej jest pomostem w stronę kolejnego obszaru zainteresowań H. Waśkiewicz, jakimi były prawa człowieka (rozdział V). Są one dla autorki naturalnymi uprawnieniami człowieka, które swoje źródło mają w ludzkiej naturze, a podstawę normatywną w prawie naturalnym. Twierdzi nawet, że prawa człowieka są prawem naturalnym, a tym samym są one prawem społeczności ogólnoludzkiej ciesząc się takimi cechami, jak powszechność, wrodzoność, nienaruszalność czy niezbywalność.

H. Waśkiewicz nie tylko akcentuje prawo naturalne i przyznaje mu rolę nadrzędną względem prawa stanowionego, ale także zaznacza fundamentalne zadanie prawa pozytywnego dla zachowania porządku społecznego (rozdział V). Zastanawia się nad istotą prawa, jego powstawaniem, obowiązywaniem i społeczną akceptacją norm prawnych. Szczególne znaczenie przypisuje w społeczeństwie praktykom prawa, gdyż to oni stoją na straży prawa i porządku prawnego. Dlatego też, jak rzadko wówczas to czyniono, snuje autorka refleksję nad kodeksami etycznymi zawodów prawniczych.

Rozprawę wieńczy część podejmująca analizę poglądów metateoretycznych H. Waśkiewicz (rozdział VI), to jest jej stanowiska na temat filozofii prawa, filozofii praw człowieka oraz socjologii prawa i socjologii praw człowieka. Szczególnie interesująca jest jej uwaga dotycząca przydatności socjologii w rozważaniach nad prawami człowieka. Stąd wynika jej postulat socjologii praw człowieka. Jest to ważny impuls dla rozwoju socjologii oraz dla badań nad wciąż aktualną problematyką praw człowieka.

Profesor Hanna Waśkiewicz nie opracowała wprawdzie kompleksowego systemu naukowego, jednak jej refleksja tworzy logiczną całość: od prawa naturalnego do socjologii praw człowieka. Z całą pewnością można stwierdzić, że przynajmniej niektóre poruszane przez nią zagadnienia są szczególnie inspirujące do dziś. Wiele z postawionych pytań pozostawiła otwartymi do dalszej naukowej dyskusji, gdyż jak twierdziła istotą nauki jest stawianie odpowiednich pytań.

Słowa kluczowe: Hanna Waśkiewicz, prawo naturalne, społeczność ogólnoludzka, prawa człowieka, porządek prawny, etyka prawnicza.